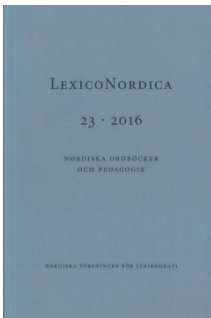

LexicoNordica

Forfatter:	Susanna Karlsson [<i>Svensk ordbok</i> som app – något att glädjas över]	
Anmeldt værk:	<i>Svensk ordbok</i> utgiven av Svenska Akademien, applikation tillgänglig i Appstore och Google play. Utvecklad av Isolve AB i samarbete med ordboksredaktionen vid Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet. Lanserad 2015, version 1.0.2 för iOS och 1.0.1. för Android.	
Kilde:	LexicoNordica 23, 2016, s. 247-259	
URL:	https://tidsskrift.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© 2016 LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Svensk ordbok som app – något att glädjas över

Susanna Karlsson

Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien, applikation tillgänglig i Appstore och Google play. Utvecklad av Isolve AB i samarbete med ordboksredaktionen vid Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet. Lanserad 2015, version 1.0.2 för iOS och 1.0.1. för Android. Pris: 50 SEK.

1. Inledning

Sedan 2009 kan den språkintresserade ta del av *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* (SO). SO är ett uppslagsverk i två delar som omfattar 65.000 uppslagsord, 100.000 språkliga exempel och 5.000 idiom på ca 3.700 sidor. Det är en ambitiös ordbok, som ger information om såväl stavning, böjning, fasta fraser, etymologi, stil, uttal och ordklass. Dessutom innehåller ordboken ca 400 stilrutor där språkriktighetsfrågor diskuteras, samt ett tusental litterära citat. Under hösten 2015 lanserades samma innehåll som applikation för smarta telefoner och läsplattor som använder något av operativsystemen iOS eller Android, däremot inte Windows. Någon tidigare digital förlaga har inte funnits tillgänglig för allmänheten (Holmer, von Martens & Sköldberg 2015).

SO har förtjänstfullt recenserats av bland andra Kristina Nikula (2010). Eftersom det är samma lexikografiska metoder, databaser, texter och, i förkortad form, instruktioner som ligger till grund för den tryckta ordboken som för appen kommer jag i den här recensionen inte att gå in på rent lexikografiska frågor. Det har redan gjorts bättre av andra. I den här recensionen intresserar jag

mig i stället för appformatet och förhållandet mellan appen och den tryckta ordboken.

SO i såväl tryckt form som i appform är framtagen av ordboksredaktionen vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet. Själva appen är konstruerad av Isolve AB. Arbetet med att anpassa SO till appformat beskrivs ingående av Holmer m.fl. (2015).

För den här recensionen har appen i första hand testats på en Iphone 6 (iOS 9.3), men också, om än i något mindre utsträckning, på en Sony Xperia Z3 Compact (Android version 5.1.1).

2. Tillgänglighet och gränssnitt

En av de kanske viktigaste tekniska förutsättningarna för en ordboksapps användbarhet är ifall appen kräver att den telefon eller läsplatta man använder har tillgång till internet, om den fungerar nedkopplad eller om den fungerar såväl med som utan internet. SO-appen fungerar även när den enhet man använder inte är uppkopplad, så när som på att de ljudfiler som låter användaren höra hur ett ord uttalas (se nedan) kräver tillgång till internet. Det är en styrka att merparten av ordboken går att använda även om användaren skulle befinna sig i internetskugga eller ha en långsam uppkoppling.

När SO-appen startas kommer användaren genast till en vy med en sökruta högst upp på skärmen. Det är mycket positivt att man inte behöver göra flera val innan man kan börja söka i appen. Dessutom möts användaren av ett ”dagens ord”. Genom att visa upp ett nytt ord varje dag, som användaren inte själv valt att söka upp, skapas inte bara en inblick i appens innehåll, utan det är också frågan om ett pedagogiskt arbete, där användaren blir visad en del av ordboken som hen kanske annars inte skulle ha kommit i kontakt med. Man har också valt att i förekommande fall välja ord

som anknyter till säsong; t.ex. är dagens ord på skärtorsdagen 2016 *påskkärring*. Detta bidrar i hög grad till att appen upplevs som dynamisk och aktuell. Listan över dagens ord förbereds ett år i taget av ordboksredaktörerna (Holmer m.fl. 2015:43). För den som vill återkomma till dagens ord senare under ett användningstillfälle samma dag finns dagens ord även som en flik i menypanelen. Vill man hellre avstå från att få ett dagens ord går det lätt att stänga av funktionen.

SO-appens menypanel kommer man åt genom att välja menyikonen högst upp till vänster på skärmen eller genom att svepa skärmen åt höger. Då visas en meny med 15 flikar. De fem översta flikarna ger på olika sätt, som jag återkommer till nedan, tillgång till innehållet i ordboken. De sju nästa innehåller information om hur användaren ska komma åt innehållet i appen: hur man söker; introduktion till appen och till SO; anvisningar om hur man ska förstå uttalsbeskrivningar och förkortningar, samt en källförteckning. Därefter finns en flik med aktuell information, avsedd att förmedla nyheter om Svenska Akademiens publikationer, samt en med information om Svenska Akademien. Längst ner i menyn finns en flik för återkoppling till redaktionen; väljer man den

Bild 1:
Menypanelen i stående läge
och i landskapsläge.

fliken öppnas ett mejlformulär som låter användaren skicka ett meddelande med synpunkter.

Appen kan användas i såväl stående läge som i landskapsläge. Den anpassar sig följsamt när man vrider på telefonen eller läsplattan och radbrytning och layout följer visningsläget. Nypgreppet, som förstorar eller förminskar texten, fungerar också. Detta är särskilt användbart för den som behöver extra stor teckenstorlek, eller för den som vill minska texten så att mer av en ordboksartikel syns på skärmen. En begränsning är att nypgreppet inte fungerar i träfflistorna.

3. Att söka i SO-appen

Sökrutan är alltså tillgänglig redan när appen först öppnas. När användaren börjar skriva in ett sökord dyker en lista med lemmar upp under sökrutan. Skulle det ord man söker finnas med kan man peka på det och därmed ta sig direkt till en ordboksartikel, utan att man behöver låta appen utföra en sökning. Det här sättet att söka i en lista liknar mycket hur man slår i ett tryckt uppslagsverk. Men om man i stället väljer att peka på sökknappen och använder fritextsökningen öppnar sig möjligheterna som det digitala formatet medför. Sökmotorn söker nämligen inte bara bland lemmarna, utan även bland böjningar, fraser, idiom, definitioner och idiomexempel. Det här har många fördelar. En av de främsta är kanske att det underlättar för den användare som vill söka efter ett idiom men inte är säker på vilket av de ingående orden som avgör under vilket lemma det sorterar. För många språkbrukare torde det vara osäkert om *den röda tråden* återfinns under *röd* eller under *tråd*. Med SO-appens sökfunktion krävs ingen språkvetenskaplig förkunskap om huvudord och bestämmningar; det är lätt att hitta idiomet oavsett vilket av orden man söker på. Fritextsökningen gör också att appen inte bara blir ett uppslagsverk, utan

även i någon mån en korpus (jfr Toporowska Gronostaj 2005:94). Gränsen för möjligheten att söka i fraser verkar ha dragits vid prepositioner; den som exempelvis intresserar sig för partikelverb kan inte söka på *av* för att på så vis komma åt alla verb som *av* förekommer i fasta förbindelser med.

Sökning med jokertecken fungerar utmärkt. En stjärna eller punkt i sökfönstret representerar en eller flera bokstäver, så det är enkelt att t.ex. hitta alla ord som har ett visst efterled eller morfem. Detta gör att man med lite planering av en sökning även kan göra baklängessökningar. Den som vill kontrollera hur många tecken som ska vara okända använder i stället frågetecken; för den som är van att använda SAOL13-appens (2011) korsordshjälp torde detta vara en välkommen möjlighet. Sökningar i delar av ord fungerar emellertid bara om man fritextsöker. När det jokermarkerade ordet skrivs in i sökrutan känner sökfunktionen som söker i lemmalistan inte igen jokertecknen, utan en informationsruta dyker upp. Den föreslår visserligen att man ska fritextsöka genom att peka på sök-knappen, men efter ett par sökningar framstår rutan som en aning förnumstig, eftersom den dyker upp innan användaren rimligen har hunnit peka på ”sök”. Kanske skulle appen kunna fås att känna av om användaren gör flera jokersökningar i rad, och i sådana fall låta varningsrutan visas bara vid första sökningen.

En av de kanske främsta styrkorna med att söka i appen jämfört med att söka i den tryckta ordboken är stavningshjälp. En paradox med ordböcker och ordlistor är ju att de används för att ta reda på hur ord stavas, men för att ta reda på det måste man ha ett hum om stavning. I SO-appen är detta emellertid inte helt nödvändigt. Om ordet som skrivs in i sökrutan är felstavat ges förslag på möjliga alternativ. Det gör att vanliga felslagningar (som *mänsika* i stället för *människa*) och ord som är lågfrekventa i skrift eller har svårförutsägbar stavning (som *changersa*) inte blir något problem för användaren. Även den som av något skäl är osäker på stavningskonventionerna blir insläppt i ordboken.

Träfflistorna blir som regel mycket uttömmande, med såväl träffar som ”menade du”-förslag där stavningshjälpen har identifierat andra lemman med en stavning som ligger i närheten av vad som skrivits i sökrutan. I den händelse sökmotorn inte har lyckats föreslå det ord som användaren tänkt sig finns det som regel några rader längre ner i träfflistan. För den som vill använda appen som en korpus är de omfattande träfflistorna en stor tillgång. Möjligen finns det risk att en del användare drabbas av informationsöverdos när varje sökning leder till väldigt många förslag (jfr Lew in press). Hur informationsrik en sökning kan vara illustreras i bild 2 och 3. En fritextsökning på *vara* leder till en konkret träff, två förslag (under rubriken ”Menade du”) samt ett stort antal träffar bland fraser (se bild 2). Om användaren börjar skrolla sig ner i förslagslistan kan den snabbt framstå som överväldigande. När man klickar på den konkreta träffen

Bild 2: Träffresultat efter fritextsökning på *vara*. Varje rad är klickbar.

visas inte mindre än fem olika *vara*-artiklar (se bild 3 i avsnitt 4 nedan).

Kombinationen av fritextsökning och stavningshjälp kommer sannolikt att leda till att många potentiella misslyckade sökningar undviks. Osökbara böjningsformer, flerordsuttryck och felstavningar utgör en avsevärd andel av misslyckade sökningar i digitala ordböcker på internet (Lorentzen & Theilgaard 2012). Genom att göra val som eliminerar de vanligaste kända problemen har ordboksredaktionen gjort SO-appen lätt att använda och lätt att bli hjälpt av.

4. Ordboksartikeln

Ordboksartiklarna i SO-appen liknar i mångt och mycket artiklarna i den tryckta versionen av SO, med vissa viktiga skillnader. Den kanske tydligaste skillnaden är att de är luftigare och att man använder sig av färger som komplement till den kursiv och fetstil som används i den tryckta ordboken. I appen är lemmat rödfärgat och idiom där lemmat ingår är mörkblå. Det gör att det är lätt att få överblick över ordboksartiklarnas disposition. Särskilt längre artiklar blir överskådligare genom färgkodningen. Till länkar används kornblått. Sådana finns i exempeltext och i jämför-text, alltså i exempel på användningar och i listor över ord som är semantiskt närbesläktade med lemmat.

Länkarna skapar vägar mellan ordboksartiklar. De binder samman ordboken och kompenserar något för den oro en del har inför digitala uppslagsverk, nämligen att det inte går att bläddra fritt (Rundell 2013). Den som klickar sig från artikel till artikel via länkar kan sannolikt förlora sig i ordboken minst lika länge som den som bläddrar i ett tryckt verk.

Längre ordboksartiklar visas i kortformat där en del information är dold. Till vänster i bild 3 syns hur ordboksartikeln ser ut

när den först visas, i oexpanderad form. Ett klick på ”visa mer” fäller ut ordboksartikeln, medan ett klick på ”dölj” i bilden till höger fäller ihop den igen. Även detta bidrar till överskådligheten och gör att det blir lätt att navigera mellan homografer och i mycket omfångsrika artiklar.

Bild 3: Skärmbildningar av visningen av de fyra första lemmarna som en sökning på *vara* leder till, samt för *4vara*.

Längden på en del ordboksartiklar kan innebära att man under läsningens gång kommer att ha skrollat sig långt ner i skärmens visningsläge. Många appar använder sig i det här läget av de smarta telefonernas och läsplattornas möjlighet att peka högst upp på skärmen för att komma till sidans topp. SO-appen stödjer emellertid inte den funktionen. Det vore ett välkommet tillskott i framtida versioner.

Ordboksartiklarna innehåller även uttalsanvisningar. Efter

varje uppslagsord finns minst en högtalarikon. Hur detta kan se ut syns i bild 3. Ord där standardsvenskan har flera etablerade uttalsvarianter, som *persilja*, finns flera uttal inlästa. Ljudet spelas upp när man klickar på ikonen, om enheten har tillgång till internet. Här har appen en stor fördel framför den tryckta ordboken.

Det är dock också i ordboksartiklarna som det märks att SO-appen inte bara drar fördel av appformatets tekniska möjligheter. Här märks det också att SO-databasen i någon mån hämmar appens potential. Eftersom det strängt taget inte finns någon övre gräns för hur mycket information en digital ordlista kan innehålla (Gao 2013) hade man kunnat tänka sig att böjningsformer hade skrivits ut i en fullständig lista över böjningsformer efter själva huvudordet, ett val som gjorts i en annan av Svenska Akademiens appar, nämligen SAOL13-appen. Mängden information ska förstås vägas mot vad som på ett praktiskt och bra sätt kan visas på skärmen. Men den här funktionen saknar jag när jag går från SAOL13-appen till SO-appen.

5. Spara, hantera och dela sökningar

Under tiden som användaren söker i appen skapas en sökhistorik. Sökningar gjorda under innevarande dag sorteras under ”idag”, tidigare sökningar sorteras under det datum då sökningen gjordes.

Användaren kan också själv skapa en lista över bokmärkta, eller favoritmarkerade, ordboksartiklar. Det är praktiskt för den som använder appen mycket. Eftersom listan snabbt kan bli tämligen lång, är det utmärkt att den sedan version 1.0.2 sorteras i bokstavsordning. Den bokmärkta listan kan också redigeras, på så vis att användaren inte bara kan lägga till ordboksartiklar, utan även ta bort dem från listan. Detta gör man genom att klicka på ”rensa” högst upp i högra hörnet. I iOS-versionen (men inte i Android-versionen) kan man också gallra genom att svepa med fing-

ret över ett utvalt ord i listan. Det förra alternativet raderar hela bokmärkeslistan, medan det senare raderar orden ett och ett. Här verkar det emellertid finnas en bugg: det går bara att svepa bort ett ord. Därefter måste användaren lämna bokmärkeslistan och gå in i den igen för att kunna svepa bort nästa ord. Det går alltså inte att svepa bort två eller tre ord i följd, vilket gör det omständligt att gallra.

Ordboksartiklar kan delas till andra genom att användaren kan mejla skärmavbildningar av den del av en ordboksartikel som syns på skärmen direkt från appen. Tyvärr innebär det att många artiklar inte kan delas i sin helhet, utan det kan kräva att ytterligare ett par skärmavbildningar tas.

6. Avslutning

Orboksredaktionen har tillsammans med apputvecklaren gjort ett stort jobb med att stöpa om *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* till en app. Appen är elegant och lättöverskådlig. Den utnyttjar formatets fördelar som luftigare ordboksartiklar och möjligheten att använda färg och ljud. Även teknikens möjligheter att söka i flera olika typer av information samtidigt används förtjänstfullt. De kritiska synpunkter jag har haft under tiden jag har testat appen är få till antalet och kan antagligen lätt åtgärdas till kommande versioner.

Orboksredaktionen och apputvecklarna har gjort många val som sedan tidigare är kända för att underlätta sökningar i digitala ordböcker på nätet. Förutsatt att sökningar i ordböcker online och i appar är någorlunda jämförbara har man uteslutit många potentiella problem. Dessutom motsvarar SO:s innehåll i hög grad vad användare brukar söka efter i nätbaserade ordböcker (Lorentzen & Theilgaard 2012). Med detta i åtanke borde SO-appen kunna komma att bli en stor framgång om den marknadsförs rätt.

SO har i flera år varit ett fantastiskt redskap för var och en som arbetar med språk eller är intresserad av och nyfiken på det svenska språket. Genom lanseringen av SO-appen har ordboken inte bara gjorts tillgänglig för en bredare allmänhet genom det betydligt nättare formatet – den tryckta ordbokens vikt och storlek är inte ringa. Priset för appen är också en knapp tiondel av priset för den tryckta ordboken. Detta gör ordboken långt tillgängligare för exempelvis studenter och små företag. Även de tekniska lösningarna med stavningshjälp och fritextsökning gör ordboken tillgängligare; appen kräver mycket mindre av användaren vad gäller förståelse om språk och om svenskan. Möjligheten att påverka teckenstorleken är även det en tillgänglighetsinsats, eftersom även den vars syn inte klarar de tryckta ordböckernas fontstorlek nu kan använda en omfattande och bra ordbok. Jag tvekar inte att skriva att appformatet innebär en demokratisering av SO. Och det är sannerligen något att glädjas över!

Litteratur

Ordböcker

SAOL13 (2006) = *Svenska Akademiens ordlista*. Stockholm: Norstedts. Appversion (2011) 1.1.10 för iOS. Applikationen är utvecklad av Isolve AB.

SO (2009) = *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. Stockholm: Norstedts. Appversioner (2015) 1.0.2 för iOS och 1.0.1 för Android. Applikationen er utvecklad av Isolve AB i samarbete med ordboksredaktionen vid Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.

Annan litteratur

- Gao, Yongwei (2013): On the appification of dictionaries: From a Chinese perspective. I: Iztok Kosem, Jelena Kallas, Polona Gantar, Simon Krek, Margit Langemets & Maria Tuulik (eds.): *Electronic lexicography in the 21st century: thinking outside the paper. Proceedings of the eLex 2013 conference, 17-19 October 2013, Tallinn, Estonia*. Ljubljana/Tallinn, Trojina: Institute for Applied Slovene Studies/Eesti Keele Instituut, 213–224.
- Holmer, Louise, Monica von Martens & Emma Sköldbberg (2015): Making a dictionary app from a lexical database: the case of the Contemporary Dictionary of the Swedish Academy. I: Iztok Kosem, Miloš Jakubiček, Jelena Kallas & Simon Krek (eds.): *Electronic lexicography in the 21st century: linking lexical data in the digital age. Proceedings of the eLex 2015 conference, 11-13 August 2015, Herstmonceux Castle, United Kingdom*. Ljubljana/Brighton: Trojina, Institute for Applied Slovene Studies/Lexical Computing Ltd., 32–50.
- Lew, Robert (in press): Space restrictions in paper and electronic dictionaries and their implications for the design of production dictionaries. I: Piotr Bański & Beata Wójtowicz (eds.): *Issues in Modern Lexicography*. München: Lincom Europa.
- Lorentzen, Henrik & Liisa Theilgaard (2012): Online dictionaries – how do users find them and what do they do once they have? I: Ruth Vatvedt Fjeld & Julie Matilde Torjusen (eds.): *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress*. Oslo: Department of Linguistics and Scandinavian Studies, University of Oslo, 654–660.
- Nikula, Kristina (2010): Svensk ordbok – en guldgruva för språkintresserade. I: *LexicoNordica* 17, 351–375.
- Rundell, Michael (2013): Redefining the dictionary: From print to digital. I: *Kernerman Dictionary News* 21, <<http://kdictionaries.com/kdn>> (mars 2016).

Toporowska Gronostaj, Maria (2005): Elektroniska ordböcker i Sverige: nutid och framtid. I: *LexicoNordica* 12, 87–108.

Susanna Karlsson
språkvårdare, fil. dr
Språkrådet
Institutet för språk och folkminnen
Box 20057
SE-104 60 Stockholm
Susanna.karlsson@sprakochfolkminnen.se